

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ОМЕЛЯНЕНКО ГРИГОРІЙ ГРИГОРОВИЧ

**СТРУКТУРА ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
РИНКОВИХ ВІДНОСИН**

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 08.01.01. - ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ДОНЕЦЬК - 1996

АВ 35.971

Дисертацією є рукопис.

Дисертація виконана на кафедрі економічної теорії Донецького державного університету.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України Крихтін Євген Іванович.

Офіційні опоненти:

- доктор економічних наук, професор Українська Лариса Олегівна
- кандидат економічних наук, доцент Антонюк Валентина Полікарпівна.

Провідна організація : Інститут аграрної економіки Української академії аграрних наук, м.Київ.

Захист відбудеться "27" листопада 1996 р. в 15.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К. 06.06.05 по присудженню вченого ступеню кандидата економічних наук в Донецькому державному університеті, (340002, м.Донецьк, вул.Челюскінців, 198-а, ауд. 302.).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Донецького державного університету (340055, м.Донецьк, вул. Університетська, 24.).

Автореферат розіслан "25" листопада 1996 р.

Відгуки на автореферат у двох примірниках прохання надсилати на адресу: 340055, м.Донецьк-55, вул.Університетська 24, вченому секретареві спеціалізованої ради К.06.06.05.

Вчений секретар спеціалізованої ради, кандидат економічних наук, доцент

Л.І.Дмитриченко

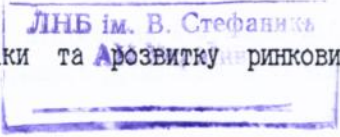
Актуальність теми дисертації. Власна економічна стратегія, яку розробляє наша держава, здійснюється в умовах економічної кризи, яка охопила економіку, фінансово-кредитну систему, внутрішню та зовнішню торгівлю. На цьому фоні різко зазначилась продовольча проблема. Криза деформувала агропродуктовий сектор та створила реальну основу для виникнення продовольчої безпеки країни. Тому одним з напрямків виходу з кризи є глибока структурна перебудова, котра повинна початися з продовольчого комплексу. Така початкова передумова, яка визначила вибір теми.

Актуальність теми визначається також і тим, що продовольчий комплекс повинен стати матеріальною основою рішення продовольчої проблеми, а засобом досягнення цієї мети виступають його глибокі структурні перетворення.

Вивчення структурних процесів в економіці продовольчого комплексу спричиняється тим, що сучасний етап розвитку агропромислового виробництва характеризується ставленням в ньому багатокласної економіки. На цій основі повинні виникнути високотоварні підприємства індустріального типу, відбутися ^{до} заглиблення спеціалізації усіх господарств, виникнення та розвиток нових форм міжгалузевих зв'язків, що безумовно викличе корінні зміни в структурі та характері виробництва агропродуктової сфери.

Аналіз структурних процесів набуває особливе значення в зв'язку з необхідністю поновлення та розвитку продуктивних сил агропродуктового комплексу. Створення в зв'язку з цим закінченої системи машин викличе зміни у матеріальній базі комплексу, які в змозі забезпечити індустріальний характер виробництва.

Становлення ринкової економіки та розвитку ринкових

зв'язків обумовлює перетворення продовольчого комплексу в органічну сукупність глибоко інтегрованих галузей. В цьому процесі важливу роль повинна відіграти структура продовольчого комплексу як засіб для подолання ще існуючої не⁸балансованості в агропродуктивній сфері та з іншими галузями матеріального виробництва.

Потреба наукового глибокого розкриття змісту структури продовольчого комплексу спричинюється необхідністю перетворення його в надійного експортера як сільськогосподарської продукції, так і продуктів харчування.

Ступінь дослідження проблеми. Проблема структурних зрушень в продовольчому комплексі по своєму змісту багатогранна та тісно зв'язана з суспільним поділом праці, питаннями темпів та пропорцій, економічного зростання, ефективності виробництва, рівнем життя. Еволюція економічної думки в області теоретичних основ структурних процесів знайшла своє відображення в наукових працях закордонних авторів - Дж.К.Гелбрейта, Дж.М.Кейнса, К.Маркса, Дж.Б.Кларка, А.Маршалла, П.Самуельсона, Є.Хансена, Дж.Харінгтона, Дж.Р.Хікса та інших.

В радянській економічній літературі авторами робіт теоретико-методологічного характеру, присвячених аналізу даної проблеми є А.Г.Аганбегян, М.Л.Бронштейн, І.Н.Буздалов, Е.П.Горбунов, А.Г.Корягін, А.Я.Кронрод, А.І.Ноткін, Б.П.Плишевський, С.А.Хейнман, В.Н.Черковець. Серед вітчизняних економістів, вирішивших значні загальнометодологічні та теоретичні проблеми структури суспільного виробництва та його сфер, окремих регіонів, галузей, об'єднань та підприємств слід відмітити академіків та членів-кореспондентів НАН Укра-

їни А.Н.Алимова, П.І.Багрія, Л.К.Бесчасного, І.М.Лукінова, Н.Г.Чумаченко, А.А.Чухно, докторів наук Є.І.Краснокутську, Є.І.Крихтіна, А.Г.Лобунця, В.П.Нестеренко, Н.Ф.Панченко, А.К.Шокритана, П.Т.Саблука, М.С.Черненко.

В останній час, наукова розробка структурних зрушень ув'язується з шляхом виходу із кризи та формуванням багатокладної економіки. Видані монографії, опубліковані наукові статті, в котрих розкриваються різні боки цієї проблеми. Ілїдно працюють над цією проблемою такі українські вчені як В.Г.Бєоко, А.А.Богуцький, Н.М.Вітренко, В.Ф.Горянський, Л.Н.Гайдуцький, В.Еременко, Л.В.Жаріков, І.С.Завадський, Г.А.Марчук, Л.В.Молдаван, Д.Прейгер, Ю.Рубан, В.Слюсар.

Критичний огляд наукових робіт по вказаній проблемі свідчить про те, що багато методологічних та теоретичних питань зостаються недостатньо дослідженими. Тому заглиблення і подальший розвиток досліджень по проблемі структури продовольчого комплексу є надзвичайно важливим та дуже перспективним для подолання кризи в агропродуктивній сфері. Саме це і визначило вибір теми дисертації, мету дослідження, його завдання.

Мета дослідження складається в тому, щоб на базі заглиблення методології дослідження здійснити розробку та узагальнення теоретичних основ структури продовольчого комплексу, дослідити її як економічну категорію, виявити закономірність її розвитку, форми вираження, визначити напрям формування ефективного агропродуктового виробництва.

Здійснення поставленої мети потребує рішення наступних основних завдань:

- обґрунтувати процес трансформації продовольчого ком-

плекса в систему ринкового типу;

- з'ясувати соціально-економічний зміст та дати визначення структури продовольчого комплексу;

- розкрити системну будову структури продовольчого комплексу та форми його відбиття, прослідкувати їх взаємозв'язок;

- встановити зміст інтегральної функції економічної структури та визначити основні напрямки її реалізації;

- систематизувати протиріччя структури продовольчого комплексу, розкрити шляхи та засоби їх розширення;

- визначити критерії та основні напрямки формування ефективної структури продовольчого комплексу.

Предметом дослідження є економічні взаємозв'язки, виникнені між структурою виробничого комплексу, обсягом вироблених продуктів харчування та ступеню задоволення потреб суспільства в них.

Методологія та джерела інформації. Методологічні та теоретичні дослідження структури продовольчого комплексу базуються на принципах діалектики як загальному методі дослідження. В дисертації використані принципи, прийоми та засоби вивчення структурних процесів в економіці агропродуктового виробництва.

В дослідженні змісту структури продовольчого комплексу в дисертації використовувався метод наукових абстракцій. Методологія дослідження характеризується широким залученням системного та комплексного підходів до вивчення структури продовольчого комплексу, котрий дозволив виробити низку рекомендацій. Крім того, в дисертації застосовувались зрівню-

вальний, структурний та структурно-факторний аналізи.

З метою обґрунтування висунутих теоретичних положень та практичних рекомендацій були вивчені праці українських авторів, вчених СНД та західних держав по питанням структури виробництва. Інформаційну базу складають реальні процеси та взаємозв'язки структурних процесів, які витікають з умов становлення та розвитку ринкових відносин. Вивчен та використан великий обсяг монографічної та періодичної літератури, матеріали Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, статистичні дані Міністерства Статистики, Міністерства сільського господарства та продовольства, а також статистичних управлінь Донецької та Луганської обласних державних адміністрацій.

Наукова новизна дисертаційної праці складається в подальшому розвитку концепції структури продовольчого комплексу в умовах становлення та розвитку ринкових відносин, а саме:

- теоретично обґрунтован та підтвержен фактичними даними процес перетворення продовольчого комплексу в систему ринкового типу;

- авторська трактовка структури продовольчого комплексу, як його внутрішньої поліструктурної системної будови, обумовленої рівнем розвитку продуктивних сил агропромислового виробництва та системою ринкових відносин;

- встановлено, що структура продовольчого комплексу виступає в двох основних формах: економічній та матеріально-речовій;

- розкрито значення структури продовольчого комплексу, як ресурсного фактору підвищення обсягів виробництва сільсь-

когосподарської продукції та підвищення ефективності агро-продуктового виробництва;

-обґрунтован зміст інтегральної функції економічної структури, як інтегрованої системи;

- виявлені та встановлені групи структурних протирічь продовольчого комплексу та сгруповані блоки внутрішніх та міжгалузевих протирічь, шляхи та засоби їх вирішення, вплив на розвиток продовольчого комплексу;

- розроблена та запропанована до використання функціональна схема продовольчого комплексу на регіональному рівні. На її основі виділені та обґрунтовані галузі спеціалізації продовольчого комплексу Донецького регіону та з'ясовані основні напрямки формування ефективного агропродуктового сектора.

Практичне значення дисертації складається в розробці науково-практичних основ, забезпечуючих підвищення економічної ефективності продовольчого комплексу, досягнення сбалансованості на цій базі обсягу виробляємих продуктів харчування та платежеспроможного попиту, тобто ринкової рівноваги в цьому сегменті споживчого ринку.

Висновки та пропозиції дисертаційного дослідження можуть бути використанні при розробці заходів по удосконаленню функціональної, галузевої та організаційно-управлінської структур продовольчого комплексу, галузей спеціалізації в регіоні при розробці функціональних схем обласних продовольчих комплексів за рахунком їх специфічних особливостей.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані при читанні курсів політекономії та спецкурсів по аграрним відношенням в сучасних умовах.

Апробація праці. Основні положення дисертації викладені в наукових повідомленнях на науково-практичних конференціях: "Проблеми переходу України до ринкових відносин", Вінниця, червень 1993; "Україна, становлення незалежності", Одеса, жовтень 1993; "Соціально-економічний розвиток нового типу: специфіка, можливості, проблеми формування", Харків, грудень 1993; "Донбасс: прошлое, настоящее и развитие трудовых традиций", Краматорск, 1993, а також на щорічних наукових конференціях в Донецькому державному університеті.

Основні положення дисертації викладені в публікаціях загальним обсягом в 3,9 др.л.

Структура та обсяг праці. Дисертація складається із вступу, двох глав, які включають у себе шість параграфів, закінчення, списку використаної літератури, десяти таблиць та двох схем.

Текстова частина дисертаційного дослідження викладена на 151 сторінці машинописного тексту.

Структура дисертаційної праці.

Вступ.

Глава I: Формування продовольчого комплексу як системи ринкового типу.

I.1. Криза та деформація агропромислового виробництва в Україні.

I.2. Структура виробництва - ресурсний фактор зростання

ефективності економіки. Сутність проблеми.

1.3. Особливості та тенденції розвитку продовольчого комплексу в умовах становлення ринкових відносин.

Глава 2. Розвиток ринкових відносин та оптимізація структури продовольчого комплексу.

2.1. Розвиток економічної структури продовольчого комплексу в ринкових умовах: сутність, форми, інтегральна функція протиріччя.

2.2. Створення матеріально-речової структури виробництва індустріального типу в продовольчому комплексі.

2.3. Перспективи розвитку продовольчого комплексу Донбасу та досконалість його структури.

Закінчення.

Список використаної літератури.

Особистий внесок автора складається в тому, що ним:

1. Обґрунтовані змістовні ознаки та сутність процесу трансформації продовольчого комплексу в систему ринкового типу.

2. Дане авторське тлумачення визначення сутності структури продовольчого комплексу та форми її виявлення – економічної та матеріально-речової.

3. Введено в науковий обіг поняття кількісного та якісного визначення матеріально-речової структури комплексу, її екстенсивного та інтенсивного типів розвитку.

4. Встановлено, що економічна структура продовольчого комплексу є поліструктурна система, що з'ясовується відношеннями власності та створюваними ринковими відносинами.

5. Сформована інтегральна функція економічної структури ви-

робництва в продовольчому комплексі.

6. Розроблена та запропанована до використання в якості моделі функціональна схема продовольчого комплексу на регіональній рівні.

Основний зміст дисертації.

У вступі обгрунтовані актуальність, предмет, мета дослідження, завдання та методи дослідження, наукова новизна, практична цінність теоретичного аспекту дисертаційної праці.

В першій главі роздивляються об'єктивні причини, які викликали аграрний кризис в Україні, а також процес трансформації продовольчого комплексу в систему ринкового типу, його структуру, як ресурсного фактора росту ефективності.

Для характеристики стану аграрного сектора національної економіки в дисертації досліджені обставини, які обумовили виникнення в ньому негативних наслідків, які призвели до виникнення ситуації, яка загрожує продовольчій безпеці держави.

В зв'язку з відміченим, в економічній науці та господарській практиці йде активний пошук засобів та шляхів виходу з аграрної кризи. Серед них своїм значенням виділяються структурні зрушення в продовольчому комплексі, як матеріальна основа зростання його ефективності та рішення продовольчої проблеми. Тому початковою методологічною посилкою аналізу є з'ясування соціально-економічного змісту структури виробництва як економічної категорії. Завдяки її функціонуванню стає можливим якісне розчленування та кількісна пропорційність агропродуктового комплексу. Кількісна пропорцій

ність подана осягом, розмірами та наявністю матеріально-речових та особових факторів виробництва, якісне розчленування - процесами функціонування його різних галузей та видів виробництв. Отже, кількісна пропорційність розкриває процеси, котрі лежать на боці продуктивних сил, а якісна пропорційність - на боці виробничих відносин. Основним при цьому висунуте положення - що структура виробництва є його внутрішня будова, обумовлена рівнем розвитку виробничих сил та системою виробничих відносин.

Аналіз структури виробництва як цілостної системи з позицій системного аналізу дозволив автору: по-перше, встановити утворюючі її елементи та дати їх характеристику; по-друге, розкрити зміст внутрішніх зв'язків між ними; по-третє, виявити взаємовідношення між структурою виробництва та соціальними умовами її функціонування. Системний аналіз структури виробництва доповнен комплексним.

Необхідність такого підходу роз'яснюється тим, що як складна категорія, структура відображає зв'язки з різними боками виробництва. Серед них виділяється її взаємо-зв'язок з поділом праці. Виявлення її необхідно для теоретичного обґрунтування концептуального положення про форми виявлення структури виробництва. Автор виходить з принципового положення про те, що суспільний поділ праці має матеріально-речовий та соціально-економічний зміст. Матеріально-речовий зміст поділу праці виступає основою матеріально-речової структури виробництва. Соціально-економічний зміст поділу праці обумовлює сутність економічної структури виробництва. Обидві форми структури виробництва завжди існують в діалектичній єдності. Вивчення цих структур необхідно для розробки теоретичних положень про механізм керу-

вання ними в умовах ринкових відносин. Автор вважає, що ринкові відносини формують таку структуру агропродуктового сектора, котра найбільш повно відповідає вимогам закону попиту та пропозиції, структури вироблених продуктів харчування структури платежеспроможного споживчого попиту.

В дослідженні методологічних проблем структури виробництва важливе значення набуває аналіз її взаємозв'язку з науково-технічним прогресом. Вплив НТП виявляється в зміні техніки та технології, в підвищенні родючості землі, виведенню нових сортів в рослинництві, в розвитку генної інженерії, застосуванні науки в виробництві та інше. На основі цього, автором висунуті положення про те, що науково-технічний прогрес треба вважати структуроутворюючим фактором в продовольчому комплексі.

Використаний в праці генетичний підхід до аналізу продовольчого комплексу дозволив зробити висновок про об'єктивність процесу становлення продовольчого комплексу як системи ринкового типу. Продовольчий комплекс сформувався в умовах адміністративно-командної економіки, як виробнича система. В сучасних умовах такий підхід до його функціонального призначення зовсім недостатній. Ринкові перетворення в нашій країні націлені на перетворення продовольчого комплексу в пріоритетний сектор економіки. Тому тенденцією, яка її визначає є перетворення його з виробничої системи в систему ринкового типу. Це значить, що мова йде про формування нової форми виробництва, суттєвими рисами котрої є наявність конкурентного середовища господарюючих суб'єктів, а також ринкових структур: ринку товарів, праці, землі та коштів.

Аналіз в дисертації цього напрямку вимагає рішення ряду методологічних питань, що дозволило сформувати авторські до-

повнення в ринкову концепцію розвитку продовольчого комплексу. Поперед усе автор виходить з того, що створення економіки ринкового типу в цій сфері повинно відбуватися по мірі виникнення господарюючих суб'єктів, які спираються на різні форми власності.

Вступ ринкового механізму в продовольчий комплекс припускає поширення та закріплення різнобічної ринкової інфраструктури: торгівля між містом та селом, нові форми економічних відношень – ринкові види кредитування, страхування та гарантії неемісійного сплачування сільськогосподарської продукції.

Формування продовольчого комплексу, як системи ринкового типу повинно відбуватися за допомогою держави, яка в змозі придати цьому процесу ефективний та цілеспрямований характер. Тому підтримка продовольчого комплексу повинна придбати характер особливої державної політики, яка поєднує економічні важилі (ціни, кредити, пільги та т.і.) з адміністративними мірами.

Автор вважає, що становлення в продовольчому комплексі системи ринкових відносин, повинно відбуватися не як одномоментний акт, а як довгочасна перспектива. Дослідженням встановлено, що основою цього процесу виступає раздержавлення та приватизація. В дисертації на великій фактичній матеріалі проаналізований цей процес в масштабі республіки та, особливо, по Донецькому регіону. Автор виходить з принципового положення про те, що перетворення колективних та державних підприємств в колективні форми господарювання нового типу слід вважати важливим напрямком реформування відношень власності. Проте вже зараз зароджується тенденція переходу до індивідуальних селянських господарств фермерського типу

та їх об'єднань в асоціації, кооперативи, союзи, товариства та т.і. Вона відображає, на думку автора, процес переходу власності від її номінальних власників до власників реальних, ефективних.

В дисертації дано авторське визначення суті продовольчого комплексу як системи ринкового типу. Ця система економічних відносин, виступаючих в формі виробничих відносин та ринкових взаємозв'язків між господарюючими суб'єктами, спеціалізованими на здійснюванні взаємозв'язаних стадій відтворення продуктів харчування, експортних та резервних ресурсів. Як економіко-технологічна сукупність - це замкнена система, а по представницькому складу учасників - це відкрита система. Разом з цим автор визначає продовольчий комплекс і як саморегулюючу систему.

Дослідженням встановлено, що продовольчому комплексу притаманні цільова економічна та соціальна функції. Зміст першої полягає в виробництві сільгосппродукції, її переробки в продовольство та доведенні його до споживача; зміст другої - у максимізації ступеня задоволення потреб суспільства в продуктах харчування по соціально доступним цінам та створенні матеріальних умов, які сприяють прискоренню соціального розвитку села. Автор виходить із положення, що ефективність реалізації виявлених функцій багато в чому визначається структурою продовольчого комплексу.

В другій главі проведено аналіз розвитку та оптимізації економічної та матеріально-речової структури продовольчого комплексу в умовах ринкових відносин, виявлені структурні протиріччя та обгрунтовані принципи формування ефективної структури виробництва.

В главі досліджується зміст та перспектива удосконален-

ня економічної структури продовольчого комплексу. Автор дає своє пояснення цієї важливої категорії. Як він вважає, вона представляє собою систему економічних відносин суб'єктів власності з приводу ефективного використання землі, як природного фактору, втрат живої праці та капіталу з метою виготовлення та реалізації кінцевого продукту та одержання доходу. В дисертації встановлено, що її суттєвий зміст виявляється через функціональну, галузеву, організаційно-управлінську структуру продовольчого комплексу.

Як вважає автор, функціональна структура в політико-економічному аспекті подає сукупність виробничо-економічних зв'язків між господарчими суб'єктами, під впливом котрих досягається рух агропродуктового виробництва та забезпечується єдність відтворювального процесу. Автором досліджена функціональна структура продовольчого комплексу та розроблена схема функціональної структури обласного продовольчого комплексу, котра може бути рекомендована обласним держадміністраціям для запровадження. Обґрунтована ефективність спеціалізації на основі розробленої функціональної схеми. В обласних продовольчих комплексах повинні одержати розвиток асоційовані комплекси різних типів. Це галузеві - тваринницькі, вівчарські, птахівницькі, по виробництву м'яса, садівницькі, плодоягідні; агропромислові комплекси - агрофірми, агрокомбінати, комплекси по виробництву цукру, рослинного масла, комбікормів, м'ясо-молочної продукції, харчосмакові та інші.

Галузева структура продовольчого комплексу уявляє з себе систему міжгалузевих зв'язків з приводу виробництва продуктів сільськогосподарського походження. В дисертації виявлена її специфіка. Вона в значній мірі визначається сполученням економічних та природньо-біологічних процесів відтво-

рення. Це обумовлює виробництво в агропродуктовому секторі як біотехнічний процес. Тому найважливішим напрямком структурної перебудови сільського господарства є приведення до відповідності фактичного біологічного потенціалу природних зон України з генетичним потенціалом сільськогосподарських культур.

В дисертації визначені основні напрямки формування ефективної галузевої структури для зон України, а також для продовольчого комплексу Донбаса, з рахунком їх природньо-кліматичних умов виробництва. Обґрунтовані напрямки зростання ефективності зернового виробництва: підвищення родючості ґрунту, застосування нових поколінь інтенсивних технологій та технічних засобів для комплексної механізації виробничих процесів, покращення селекції та насінництва, скорочення втрат при доробці, транспортуванні та збереженню зерна. Проаналізовано стан та визначені перспективні напрямки структурних зрушень в тваринництві, в молочній та м'ясопереробній підсистемах продовольчого комплексу. Встановлено, що в них скоріш за все виявляється вплив ринкових факторів. Тому в перебудові комплексу повинні одержувати розвиток пріоритетні напрямки ринкового характеру.

В дисертації дана характеристика організаційно-управлінської структури комплексу, яка відтворює субординацію та координоване регулювання економічних зв'язків між господарючими суб'єктами, в наслідок чого реалізується цільова функція агропродуктового комплексу.

Автором обґрунтовується положення про те, що міжгалузеві зв'язки в продовольчому комплексі між його суб'єктами господарчої діяльності формують економічну структуру як інтегровану систему. Оскільки данна система синтезує функції виявлених

автором структур (функціональної, галузевої та організаційно-керівної), оскільки це обумовлює виникнення інтегральної функції економічної структури продовольчого комплексу. Її реалізація спрямована на: відтворення кінцевого продукту, відтворення факторів виробництва, відтворення ринкових відносин та конкурентного середовища на базі відносин власності на взаємодії з зовнішніми системами (соціальною, екологічною та ін.).

В дисертації розвинуте положення про протиріччя економічної структури. Дослідження даної проблеми дозволило автору виявити, сгрупувати та проаналізувати наступні блоки протиріччя.

Перший блок - протиріччя між ресурсотворюючою сферою та сферою виробництва. Економічною формою виявлення цього протиріччя є протиріччя між виснаженням землі та зростанням обсягу сільськогосподарської продукції. Автор обґрунтовує наступні шляхи подолання цього протиріччя: перший - оптимізація техногенних навантажень на природні ресурси, другий - екологізація сільськогосподарського виробництва, третій - впровадження сучасних високоефективних технологій.

Другий блок протиріччя - протиріччя, народжені розвитком відносин власності: виникненням різних власників, форм господарювання, становленням багатуокладної економіки. В перехідний період виникає та існує протиріччя між реорганізуємим державним та колгоспно-кооперативним сектором, з одного боку, та власним (фермерським та іншими формами) підприємництвом, з другого боку. Вирішення цього протиріччя повинно здійснювати на основі твердження більш життєвих форм господарювання.

Третій блок - протиріччя між організаційно-керівною

структурю та останніми структурами комплексу. Автор вважає, що для стабілізації та поступового розвитку продовольчого комплексу необхідно перейти до програмної перебудови керівної структури на мікро- та макрорівнях. В умовах багатокладної економіки керування повинне відповідати формам власності. Тому паралельно формуємихся ринковим структурам повинні створюватися і органи керування ринкової економіки. Як вважає автор, в їх функції повинні входити питання стратегічного розвитку виробництва, координації діяльності галузей та підприємств агропродуктового комплексу, пошук сировини та ринків збуту для готової продукції, інвестиції, розробки та впровадження нових технологій.

Автор виходить з того, що економічні відносини з приводу матеріально-речової структури виробництва є об'єктом дослідження політичної економії. Матеріально-речова структура агропродуктового виробництва представлена комплексом речовинних елементів виробничих сил, а їх організація та функціонування визначається законами розвитку продуктивних сил.

В дисертації на великім фактичній матеріалі розкриті етапи та закономірності становлення матеріально-речовинної структури індустріального типу в продовольчому секторі. За думкою автора, її суттєвими рисами є: наявність закінченої системи машин, яка охопила весь процес в рослинництві, тваринництві та заготівлі кормів, спеціалізація підприємств з розвинутими коопераційними зв'язками, масовістю виробляемої одноманітної продукції на базі концентрації виробництва, безперервність та ритмічність виробництва, наявність передових технологій в галузях сільського господарства.

Проведений в дисертації аналіз матеріально-речової структури дозволив встановити шлях її розвитку: екстенсивний

та інтенсивний. Оскільки перший шлях, який супроводжується впровадженням машин з однаковою продуктивністю, не викликає прогресивних зрушень в технології та ефективності виробництва то, як вважає автор, ступінь досконалості матеріально-технічної структури комплексу визначається інтенсивним типом економічного зростання, заснованого на застосуванні високопродуктивних машин, досконалих технологій, кращої організації виробництва.

Дослідженням встановлено, що матеріально-речова структура виробництва продовольчого комплексу зв'язана з його технічною будовою. Основна тенденція розвитку технічної будови виробництва складається в тому, щоб забезпечити функціонування підвищуючої маси засобів виробництва зменшуючою кількістю робочої сили. В кінці вона направлена на створення умов формування матеріально-речової структури виробництва індустріального типу.

В дисертації досліджен стан та перспектива розвитку продовольчого комплексу Донецького регіону та напрямки вдосконалення його структури. Як і республіканський комплекс, він підпав під руйнівну дію економічної кризи. Тому найважливіше питання складається не тільки в відтворенні продуктивних сил комплексу, але і в формуванні високоефективної функціональної, галузевої та управлінської його структури.

Автор виходить з того, що економічними умовами для цього є: завершення перетворення земельних відносин; притягнення комерційного капіталу та на його основі створення банків для кредитування виробників; створення умов для притягнення інземних інвесторів в сільське господарство та переробну промисловість.

На основі розробленої автором функціональної схеми ви-

ділені та обгрунтовані галузі спеціалізації, профіліруючі в Донецькому регіоні: м'ясо-молочному тваринництві, свиноводстві, птахівництві, огородництві та садівництві, а також допоміжні (комплектуючі) галузі - зернове господарство, кормовиробництво та парниково-тепличне господарство. Визначені резерви росту ефективності вказаних підсистем комплексу.

Розвиток економічної та матеріально-речової структури буде направлено на ефективне використання ресурсного потенціалу та ствердження інтенсивного типу відтворення в продовольчому комплексі Донбаса.

Автор вважає, що критерієм ефективною (прогресивною) структури продовольчого комплексу є ступінь задоволення споживчого попиту на продукти харчування по соціально доступним цінам на внутрішньому ринку, а також для розширення експортних можливостей.

В закінченні сформульовані основні методологічні, теоретичні та практичні пропозиції по досліджуемій проблемі. Суть їх зводиться до обгрунтування концепції структури продовольчого комплексу України в умовах становлення та розвитку ринкових відносин. Її реалізація дозволить створити вискоелективний агропродуктовий сектор національної економіки, стане можливим вирішення продовольчої проблеми, питань експорту сільгосппродукції та продовольства, продовольчої безпеки країни.

Основні положення дисертації відображені в публікаціях:
І. Омеляненко Г.Г. "Структура продовольственного комплексу - ресурсний фактор підвищення ефективності виробництва та преодолення аграрного кризису." Брошура. Донецький інститут агропромислового виробництва. Донецьк, 1996, 2,0 др.л

2. Омеляненко Г.Г. "Экономический кризис и деформация агропромышленного производства в Украине" Рукопис депанований в ДНТБ України. № І.830-УК 96 від 24.09.1996 І,3 др.л.
3. Крихтін Є.І., Омеляненко Г.Г. "Концепція продовольчого комплексу і стабілізація ринку продовольства"/Доповіді і виступи. Всеукраїнська науково-практична конференція "Україна: Становлення незалежності", Одеса, жовтень 1993, 0,2 др.л.

Особистий внесок автора: дана класифікація і обгрунтовані заходи щодо стабілізації ринка продовольства.

4. Михайлова О.М., Омеляненко Г.Г. Якименко В.І. "Економічна демократія на підприємстві/Тези науково-практичної конференції "Соціально-економічний розвиток нового типу: специфіка, можливості, проблеми формування", Харків, грудень 1993 р., 0,2 др.л.

Особистий внесок автора: виявлена специфіка економічної демократії у підприємствах різних форм власності.

5. Михайлова О.М., Омеляненко Г.Г., Якименко В.І. "О коллективном предпринимательстве / Тези науково-практичної регіональної конференції "Донбасс: прошлое, настоящее, будущее и формирование трудовых традиций", Краматорськ, 1993 р., 0,2 др.л.

Особистий внесок автора: визначені і обгрунтовані форми підприємницької діяльності трудових колективів, асоціацій, орендних підприємств та акціонерних товариств.

А Н Н О Т А Ц И Я

Омеляненко Г.Г. Структура продовольственного комплекса

Украины в условиях становления и развития рыночных отношений

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01. - политическая экономия. Донецкий государственный университет. Донецк, 1996

Обоснованы содержательные признаки и сущность процесса трансформации продовольственного комплекса в систему рыночного типа. Определено сущностное содержание структуры продовольственного комплекса - материально-вещественная и экономическая. Сформулирована интегральная функция экономической структуры. Разработана и предложена функциональная схема продовольственного комплекса на региональном уровне. Определены отрасли специализации и принципы формирования эффективной структуры продовольственного комплекса.

A B S T R A C T

The structure of food-making complex of the Ukraine in the conditions of development of market relationship.

The science work for getting the degree of candidate of economic science for profession 08.01.01. - political economy, Donetsk state University. Donetsk 1996.

There were made the main points of process of transformation of food-making complex to the system of market. There were made the integration function of economical structure, which helps to build the new form of social production. There were worked out and proposed the functional scheme of food-making complex on the region level. There were

made definitions of the fields of specialisation and the principles of making of effective structure of food-making complex.

Ключові слова:

продовольчий комплекс, структура виробництва, структура продовольчого комплексу, структурні протиріччя, галузі спеціалізації.

re. de at

Підписано до друку 17.10.96 р. Формат 60 x 90/16.
Папір письмовий. Умов.печ.листків 1.0. Тираж 100 екз. Заказ № 25.

Донецький інститут агропромислового виробництва.
342404, м.Донецьк, п/в Піски.

141500

AB 35.971

These numbers should be used to identify the items in the list.

These numbers should be used to identify the items in the list.